

Dr. Oberding József György

Adatok az erdélyi magyar középosztály termeléséhez*

Egy nemzet társadalmi összetételét jelentősen megváltoztatja oly történelmi fordulat, mely a nemzetet uralmi helyzetéből kisebbségi sorsba dönti. A társadalomalkotó erők között ugyanis első helyen szerepel az állam. Az állam jogrendszerével és gazdasági berendezkedésével új társadalmi osztályokat hívhat életre, vagy meglevőket ítélhet halálra. Gazdaságpolitikájával megerősíthet egyes osztályokat, vagy legyengíthet. A kisebbségi nemzet - nem lévén államhatalom birtokában - e téren teljesen szenvedő alanya gazdaállamának. Kitűnő példáját láttuk ennek Romániában, ahol a magyarság társadalmi összetétele kisebbségi életének két évtizede alatt az állam különböző nemzetgazdaság-politikai intézkedése során oly átalakuláson ment keresztül, melyre semmi befolyással sem bírt, sőt még küzdeni sem tudott ellene. Így pl. a nemzeti szempontok által vezérelt agrárreform elvette az erdélyi magyarság nagy- és középbirtokait. A tekintélyes és korábban vezető szerepet játszó nagy- és középbirtokos osztály ezáltal elvesztette társadalomgazdasági jelentőségét is. A magyar nemzetiségű köztisztviselők elbocsátása a magyar középosztály egyik nemzeti szempontból legértékesebb rétegét ítélte halálra. De a szabad pályán működők előtt is (orvosok, ügyvédek, iparosok, kereskedők stb.) összeszűkült a megélhetési tér, minek következtében társadalmi életszínvonaluk lecsökkent. A társadalmi életszínvonal csökkenése természetesen maga után vonja a társadalmi igények korlátozódását is, és evvel a társadalmi közszellem átalakulását.

A kisebbségi sorsra jutott erdélyi magyarság életkörülményeinek megváltozása, és ennek folyamányaként társadalmi közszellemének átalakulása jelentős befolyást gyakorolt az erdélyi magyarságra. Talán leginkább észrevehető ez a magyar középosztály legyengülésében és lassú pusztulásában. Míg az erdélyi magyarság azt látta, hogy maga mellett a román parasztságból egy erős középosztály kialakulása indult meg (hisz erre minden lehetőséget megadott a román állam: iskoláztatási, elhelyezkedési, vagyonszerzési lehetőséget), a maga középosztálya egyre alacsonyabb életszínre süllyedt, és egyre apadt, mert az utánpótlás anyagi feltételei mind kedvezőtlenebbé váltak számára. Érdekes feladat lenne az erdélyi magyar középosztály pusztulásának mérlegét felállítani, mai számbeliségét, vagyonállományát és kereseti viszonyait statisztikai adatgyűjtés útján összeállítani, s szembehelyezni a főhatalmi változás előtti állapottal.

E nagy és nehezen megvalósítható feladat elől kitérve ez alkalommal a kisebbségi magyarság középosztály-termelése felé fordítjuk figyelmünket, és a különböző társadalmi rétegek életerejének megállapítása céljából azt vizsgáljuk, hogy a huszonekét éves változáson keresztül esett erdélyi magyar társadalom mely rétegei s milyen mértékben vettek részt a középosztály-termelésben. De erre irányuló kutatásunkat is csak kis körben tudtuk megvalósítani a kolozsvári magyar felekezeti iskolák statisztikai adatainak feldolgozásával. Tekintve azonban azt, hogy a kolozsvári középiskolák többsége vidéki tanuló, eredményeinket nagyjában általánosíthatjuk egész Erdélyre, hiszen a vidéki tanulók Erdély csaknem minden magyar vidékét abban az arányban képviselték, amelyben a magyarság különböző társadalmi rétegei ott éltek. Adatainkat a három magyar fiú-középiskola (katolikus, református és unitárius főgimnáziumok) és a három magyar leány-középiskola ("Marinaum" leánygimnáziuma, kereskedelmi líceuma és a református leánygimnázium) 1929-1930. tanévétől az 1938-39. tanévig bezárólag szereztük be és dolgoztuk fel. (1. táblázat.)

1. táblázat

A kolozsvári középiskolai tanulók a szülők foglalkozása szerint az 1929/30-1938/39. tanévekben

Kolozsvári középiskolák	Nagybirtokos, bérlő	Közép-, kisbirtokos, mezőgazd. munkás	Nagy-, kisiparos, gyár-, műhelyvezető	Mester, ipari munkás	Kereskedő, keresk. alkalmazott	Tisztviselő	Tanár, tanító, lelkes	Katona	Szabad foglalkozás	Szolga, cseléd	Egyéb	Árva	Összesen
Fiúiskolák													
R. kat. főgimn.	105	158	247	947	339	978	157	8	368	78	233	93	3711
%	2,8	4,3	6,7	25,3	9,2	26,4	4,2	0,2	9,9	2,1	6,3	2,6	100,0
Ref. főgimn.	87	169	37	905	263	756	525	15	245	78	217	361	3658
%													

	2,3	4,6	1,0	24,7	7,2	21,1	14,3	0,4	6,6	2,1	5,9	9,8	100,0
Unitárius főgimn.	24	326	161	212	108	349	263	12	110	26	100	219	1910
%	1,3	17,1	8,4	11,1	5,7	18,3	13,8	0,6	5,7	1,4	5,2	11,4	100,0
Összesen	216	653	445	2064	710	2083	945	35	723	182	550	673	9279
%	2,3	7,0	4,8	22,4	7,6	22,4	10,2	0,4	7,8	1,9	5,9	7,3	100,0
Leányiskolák													
"Marianum" leánygimn.	136	52	752	81	287	586	170	1	489	1	421	241	3217
%	4,2	1,6	23,4	2,5	8,9	18,2	5,3	-	15,2	-	13,1	7,5	100,0
"Marianum" felsőkeresk. isk.	49		329	135	233	239	108	4	172	12	57	169	1507
%	3,3		21,8	9,0	14,4	15,8	7,2	0,3	11,4	0,8	3,8	11,2	100,0
Ref. leánygimn.	110	148		746	319	724	788	10	287	63	102	17	3314
%	3,3	4,5		22,5	9,6	21,8	23,8	0,3	8,7	1,9	3,1	0,5	100,0
Összesen	495		2043		839	1549	1066	15	948	76	580	427	8038
%	6,2		25,4		10,3	19,3	13,3	0,2	11,8	1,0	7,2	5,3	100,0
Összesítés													
Fiúiskolák	216	653	445	2064	710	2083	945	35	723	182	550	673	9279
Leányiskolák	495		2043		839	1549	1066	15	948	76	580	427	8038
Összesen	1364		4552		1549	3632	2011	50	1671	258	1130	1100	17 317

%	7,9	26,3	8,9	21,0	11,6	0,3	9,6	1,5	6,5	6,4	100,0

Vizsgálódásainkat nagyrészt megnehezíti az, hogy az iskolai statisztikák a szülők foglalkozásának tekintetében túlságosan összevont adatokat nyújtanak. Így pl. a közép- és kisbirtokosok, valamint a mezőgazdasági munkások gyermekeit egy rovatban szerepeltetik, noha társadalmilag mindegyik külön osztályt alkot. Hasonló a helyzet az ipari és kereskedelmi pályán működő szülőknél is, ahol az önálló és különböző kategóriához tartozó iparosok és kereskedők együtt szerepelnek alkalmazottaikkal. A statisztikai adatok összeállításánál tehát nem voltak tekintettel az ugyanazon foglalkozási körben mozgó társadalmi osztálykülönbségeire. Így kénytelenek vagyunk mellőzni a társadalmi osztálykategóriánként való csoportosítást, és meg kell elégednünk a foglalkozási ágak szerinti csoportosítással. A statisztikában szereplő különböző foglalkozási ágakat négy gyűjtő kategóriába vontuk össze, és pedíg: 1. a mezőgazdaság, 2. ipar és kereskedelem, 3. értelmiség, valamint 4. az egyéb foglalkozási ágak kategóriájába. Kétségtelen, hogy így társadalmi osztályszempontból nem tudjuk megítélni a kérdést, de megállapíthatjuk az egyes gazdasági ágakhoz, illetve megélhetési körhöz tartozók középosztály képző erejét.

A 2. táblázatba foglalt ily összefoglaló feldolgozás szerint a kolozsvári magyar középiskolákban az 1929/30-1938/39. tanévekben az értelmiségi szülők gyermekei dominálnak (42,2%), majd az ipar és kereskedelem kategóriája (35,2%), az egyéb foglalkozásúak (14,7%) és a mezőgazdaság (7,9%) következnek.

2. táblázat

A középiskolai tanulók szüleinek foglalkozása a román uralom alatti Erdély és a háború előtti Magyarország középiskoláiban

	1913/14 magyarországi középiskolák			1929/30-1938/39 kolozsvári magyar középiskolák		
	fiú	leány	együtt	fiú	leány	együtt
	A foglalkozások aránya %-ban					
Mezőgazdaság	16,4	7,9	15,6	9,3	6,2	7,9
Ipar, kereskedelem	32,1	28,0	31,7	34,8	35,7	35,2
Értelmiség	37,1	49,9	38,1	40,4	44,4	42,2
Egyéb	14,4	14,2	14,6	15,5	13,7	14,7
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A foglalkozások gyakorisági sorrendje:

A foglalkozások aránya %-ban						

Földbirtokos, bérlő, mezőgazdasági munkás	2	7	2	4	7	6
Iparos, művezető, munkás	4	5	4	1	1	1
Kereskedő, kereskedelmi alkalmazott	3	2	3	6	5	5
Tisztviselő	1	1	1	2	2	2
Tanár, tanító, lelkész	6	6	6	3	3	3
Katona	9	8	9	10	10	10
Szabadfoglalkozású	7	3	7	5	4	4
Szolga, cseléd	8	9	8	9	6	9
Egyéb	5	4	5	8	9	7
Árva	10	-	10	7	8	8

Az eredmény részletesebb megítélésénél szembevetünk az ipari pályán működő szülők gyermekeinek nagy és csaknem évről-évre növekvő, s ezzel szemben a mezőgazdaságból élők gyermekeinek igen alacsony százaléka. Jól megfigyelhetjük ezt a nagy ellentétet, ha több évre visszamenőleg kísérvük figyelemmel az adatokat. E célból külön táblázatba foglaljuk össze a két legnépesebb gimnázium, a katolikus és református főgimnázium adatait, az 1913-1914. tanévtől az 1938-1939. tanévig terjedőleg öt esztendő között. (3. táblázat)

3. táblázat

A szülők foglalkozásának alakulása a két legnépesebb kolozsvári középiskolában

R. kat. főgimn.	1913/14	1920/21	1924/25	1929/30	1934/35	1938/39
Nagybirtokos, bérlő	19	11	8	20	7	14
%	3,7	2,5	1,8	6,0	1,7	4,3
Közép- kisbirtokos, mezőgazdasági munkás	31	20	12	11	12	16

%	6,0	4,6	2,7	3,5	3,0	4,9
Iparos	48	76	129	93	150	81
%	9,3	17,4	29,2	29,6	36,9	24,9
Kereskedő	70	78	48	21	37	43
%	13,6	17,8	10,8	6,7	9,1	13,2
Tisztviselő	184	176	175	86	110	74
%	35,7	40,3	39,5	27,3	27,1	22,8
Tanár, tanító, lelkész	47	14	11	13	16	11
%	0,1	3,2	2,5	4,4	4,0	3,4
Szabad foglalkozású	46	28	37	34	34	27
%	8,9	6,4	8,3	10,8	8,4	8,3
Egyéb	71	34	23	37	40	59
%	13,7	7,8	5,2	11,7	9,8	18,2
Összesen	516	437	443	315	406	325
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ref. főgimn.	1913/14	1920/21	1924/25	1929/30	1934/35	1938/39
Nagybirtokos, bérlő	15	8	8	9	8	6

%	3,7	1,6	1,3	2,7	2,1	1,7
Közép- kisbirtokos, mezőgazdasági munkás	47	58	60	19	18	17
%	10,0	11,9	9,9	5,1	4,8	4,7
Iparos	57	72	194	83	93	106
%	12,0	14,7	31,9	21,7	24,9	29,7
Kereskedő	122	28	30	17	24	30
%	25,7	5,7	4,9	4,6	6,4	8,4
Tisztviselő	67	120	103	70	94	64
%	14,1	24,5	16,9	18,8	25,0	17,9
Tanár, tanító, lelkész	76	74	81	66	48	51
%	16,0	15,1	13,3	17,7	12,8	14,2
Szabad foglalkozású	44	68	59	15	25	29
%	9,3	13,9	9,7	4,0	6,7	8,1
Egyéb	46	61	74	94	65	55
%	9,7	12,6	12,1	25,4	17,3	15,3
Összesen	474	489	609	373	375	358
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A katolikus gimnáziumban az ipari pályán működő szülők gyermekeinek a százalékaránya 1914-től 1934-ig 9,3%-ról fokozatosan

36,9%-ra emelkedett fel, és csak az 1938-1939. tanévben esik le 24,9%-ra. A református gimnáziumnál az ugyanezen kategóriába tartozó szülők gyermekeinek az arányszáma, közbeeső hullámmal 1913-1914-től 1938-1939-ig 12%-ról 29,7%-ra emelkedett. A mezőgazdaságból élőknel viszont egyes időszakokban egészen tragikus visszaeséseket tapasztalhatunk. A mezőgazdasági kategóriába tartozó szülők gyermekei az időközi részbeni javulás ellenére is alig érik el a békebeli arány egyharmadát. A legutolsó, 1938-1939. tanévben a legnagyobb arányszámmal mindkét intézetnél az ipari pályán működők gyermekei állnak (katolikus gimnázium 24,9%, református gimnázium 29,7%), míg a háború előtt a katolikus gimnáziumban az ötödik, a református gimnáziumban pedig a hatodik helyet foglalták el. Ezzel szemben a mezőgazdaságból élő szülők gyermekeinek aránya a legutóbbi javulás ellenére is a katolikus gimnáziumban a háború előtti negyedik helyről az ötödikre, a református gimnáziumban pedig a háború előtti ötödik helyről a hetedik helyre csúszott vissza.

De a többi iskolák utolsó évtizedbeli adatait megvizsgálva is ugyanerre az eredményre jutunk.

A szülők foglalkozásának gyakorisági sorrendjét összefoglalva mind a hat iskolában a 2. táblázat mutatja. Az újabb magyar középosztály-termelés terén az iparos osztály foglalja el az első helyet, utána az értelmiségi pályán működők kategóriája következik, és pedig elsősorban a tisztviselők, majd a tanárok, tanítók, lelkészek, továbbá az ügyvédek, orvosok, mérnökök és művészek. Ezek után következnek a kereskedelmi pályán működők, s mindezek mögött a mezőgazdaságból élők.

A kisebbségi sorsban élt erdélyi magyarság foglalkozás szerinti megoszlására nézve nem rendelkezünk statisztikai adatokkal, de minden kétségen felül áll, hogy a mezőgazdasági népesség alkotja a túlnyomó többséget. A köztudatban élő általános felfogás szerint az erdélyi magyarság 80%-a mezőgazdasági foglalkozást űz. Sajnálatos, hogy a nemzet e legszélesebb rétege oly kevéssé tudta gyermekeit középiskolákban neveltetni. Ez annál inkább kedvezőtlen, mert a falut tartják a nemzeti erő ősforrásának, melynek a különböző társadalmi osztályok számára az utánpótlást kell nyújtania. A mezőgazdasági népességnek a középosztály-termelésben való kedvezőtlen szerepe anyagi gyengeségére utal. Az erdélyi magyar iskolapolitikának tehát behatóbban kell a jövőben foglalkoznia a falusi gyermekeknek a középiskolákba való terelésével. Az ipari pályákon működők gyermekeinek a növekvő térfoglalása viszont arra mutat, hogy még a nehéz és mostoha kisebbségi életben is ez az osztály volt a legfejldőképesebb, tehát különös gondot kellene fordítani egy művelt és tanult új iparos nemzedék nevelésére, hogy a nemzet társadalmi életében vezető helyet foglalhasson el. Az ipari pályák felé való törekvést mindenképp nagyban előmozdítaná az ipari tevékenység nagyobb társadalmi megbecsülése.

A középosztály-termelésben a legnagyobb áldozatot talán az értelmiségi osztály tagjai és különösen a tisztviselők, tanárok, tanítók és lelkészek hozták, akiktől gyermekeik taníttatása igen gyakran jelentős lemondást követelt. Osztályhelyzetüket azonban még nehéz küzdelmek árán is át akarták örökíteni gyermekeikre. Ők védtek a történelmi középosztály falait, és építették azt tovább, átadva a régi magyar középosztály nemzeti szellemét és polgári erényeit az utódoknak.

A kereskedelmi pályán működők gyermekeinek kedvezőtlenebb aránya egyenes következménye a magyarság kereskedelmi életben betöltött gyenge szerepének. Az a tény azonban, hogy a kereskedők középiskolákban nevelt gyermekeinek aránya kevéssé marad el az értelmisége mögött, e társadalmi osztály fejlődőképességét igazolja.

Végezetül tegyünk összehasonlítást a Nagy-Magyarország összes középiskoláit egybefoglaló 1913-1914. évi statisztikai adatokkal is. A 2. táblázatban a sokkal részletesebb, de a társadalmi osztálykülönbséget szintén figyelmen kívül hagyó nagy-magyarországi tagozás rovatait hasonlóan négy foglalkozási főcsoportba vontuk össze.

Az arány itt már más, mint aminőt a kolozsvári iskolák összesítő táblázatánál találtunk. A történelmi ország összes középiskoláiban az értelmiségi szülők gyermekei túlnyomóak, utánuk következnek az ipari és kereskedelmi pályán működők, majd a mezőgazdálkodásból élők és végül a különböző foglalkozásúak csoportja. Legszembetűnőbb a különbség a mezőgazdaságnál. A világháború előtt országos viszonylatban majdnem kétszer akkora volt a mezőgazdasági termelésből élő szülők gyermekeinek aránya, mint aminőt a kolozsvári középiskolák utolsó tíz év alatt felmutatnak (15,6; 7,9). Az ipari és kereskedelmi foglalkozást űzők viszont kedvezőbb aránnyal szerepelnek a mai kolozsvári iskolákban, mint a világháború előtt országos viszonylatban (31,7; 35,2). Az értelmiségi pályán működő szülőknél ugyanaz a helyzet (38,1; 42,2), az egyéb foglalkozásúak aránya azonban majdnem megegyező (14,6; 14,7).

Az egyes foglalkozási ágbeliek százalékos aránya alapján felállított sorrend szerint a világháború előtti összadatban az első helyet a tisztviselő szülők foglalták el, a második helyen a mezőgazdaságból élők, a harmadikon a kereskedők és vállalkozók, a negyediken az ipari pályán működők, az ötödiken a különböző foglalkozásúak, a hatodikon a tanárok (tanító, lelkész) és a hetediken a szabadfoglalkozású értelmiségek (orvos, ügyvéd stb.) állnak. A világháború előtt tehát a négy vezető foglalkozási ágat a tisztviselők, a mezőgazdák, a kereskedők és az iparosok alkották, míg a kolozsvári iskolák mai adatai szerint a négy első helyen iparosok, tisztviselők, a tanárok-tanítók stb. és a szabadfoglalkozású értelmiségek (ügyvéd, orvos stb.) állnak.

Ha a kolozsvári magyar középiskolák adatainak eredményét általánosíthatjuk az egész erdélyi magyarságra, ezekkel az adatokkal egy társadalmi átrétegződési folyamat megindulását igazolhatjuk. Az átrétegződésnél a legsajnálatosabb a mezőgazdasági népesség erőbeli súlyvesztése, míg az ipari pályán működők előtérbe nyomulása a demokratikus társadalomfejlődés nyereségtételét jelenti. Az erdélyi magyar tisztviselő osztály háttérbe szorulását elsősorban számbeli csökkenése magyarázza meg. A magyar köztisztviselők nagy részét már a repatriálások folytán elvesztettük, másrésztük pedig a nyelvvizsgák alkalmával veszítette el állását, és kényszerült más megélhetési lehetőség felé tájékozódni. A kisebbségi életben a tisztviselő osztály zömét a magántisztviselők tömege alkotta, akiknek szerényebb anyagi helyzete gyöngítette a társadalmi osztály erejét. Azt a tényt, hogy a világháború előtti magyar statisztikában a tisztviselők és mezőgazdák után a harmadik helyet a kereskedelemről élők foglalták el, míg a kolozsvári iskolák mai

statisztikájában az ötödik helyen szerepelnek az magyarul meg, hogy a magyar felekezeti iskolákba zsidó növendékek nem iratkozhattak be, tehát statisztikánkban csak magyar kereskedő szülők szerepelnek, míg a világháború előtti statisztikában e rovat túlnyomó többségét a kereskedelmi pályán többségben lévő zsidóság adta.

Az erdélyi magyar középosztály-termelésre vonatkozó statisztikai kutatásunk sokkal kisebb körben mozgott, minthogy annak alapján általános érvényű megállapításokat vonhatnánk le, a számok eredményei azonban mégis oly új irányvonalakra hívták fel a figyelmünket, melyek a kisebbségi társadalomalakulás jellemző tüneteit rögzítik.

* Forrás: *Kisebbségvédelem* 1940. 5-6. sz. 34-40.

A szerzőről: 1902-ben született Budapesten. Itt szerzett közgazdasági végzettséget. Kolozsváron a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségének munkatársa, az Erdélyi Gazdasági Egyesület gazdaköri mozgalmának szervezője, az EME jogi és társadalomtudományi szakosztályának titkára. 1937-től a Szövetkezeti Értesítő felelős, majd 1938-tól főszerkesztője. 1941-től a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Szövetkezeti Intézetének tanára, később igazgatóhelyettese. 1945-ben Magyarországra költözött. Legfontosabb publikációi - amelyek döntően szövetkezeti és agrár problémákkal foglalkoznak - az Erdélyi Múzeumban és a Hitelben jelentek meg.

- Varga E. Árpád: A romániai magyarság népességcsökkenésének okairól
- Benedek Gyula: Vélemény Varga E. Árpád *A romániai magyarság népességcsökkenésének okairól* c. tanulmányáról
- Horváth István: A migráció hatása a népesség előszámítására
- Kiss Tamás: A népességfogyás "kontextusa" - válasz Varga E. Árpád vitaindító tanulmányára -
- Sebők László: Hozzászólás Varga E. Árpád vitaindító írásához
- Szilágyi N. Sándor: Észrevételek a romániai magyar népesség fogyásáról, különös tekintettel az asszimilációra
- Veres Valér: A romániai magyarok 2002. évi lélekszámáról
- Dr. Görömbei Sára: Demográfiai kutatás a kárpát-medencei magyarság fogyásának okairól
- Rónai András: Erdély népességi viszonyai
- Vita Sándor: Tallózás az 1930. évi román népszámlálás köteteiben
- Schneller Károly: Magyarok és románok erőviszonyai Erdélyben
- Dr. Oberding József György: Adatok az erdélyi magyar középosztály termeléséhez
- Dr. Kovács Alajos: A nemzetiségi statisztika problémája
- A lakosság megoszlása nemzetiség szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (A)
- A lakosság megoszlása nemzetiség szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (B)
- A lakosság megoszlása nemzetiség szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (C)
- A lakosság vallás szerinti megoszlása a 2002-es népszámlálási adatok alapján (A)
- A lakosság vallás szerinti megoszlása a 2002-es népszámlálási adatok alapján (B)
- A lakosság megoszlása anyanyelv szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (A)
- A lakosság megoszlása anyanyelv szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (B)
- A lakosság megoszlása anyanyelv szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (C)
- A lakosság nem szerinti megoszlása a 2002-es népszámlálási adatok alapján
- Rostás Zoltán: Előszó A. Golopentia: *Ajánlások a jövő rendszer kormányprogramjához* c. írásához
- Anton Golopentia: Ajánlások a jövő rendszer kormányprogramjához
- Kalligram Alapítvány Jogelemző Csoportja (Jarábik Balázs, Csirik Zsolt, Gál Gábor): Memorandum: a Szlovák Köztársaság által a magyar kedvezménytörvény módosításához kidolgozott jegyzék jogi elemzése
- Richard Jenkins: Az etnicitás újragondolása: identitás, kategorizáció és hatalom
- Horváth Réka: Az RMDSZ céljainak változása az elmúlt tizenkét év során
- Veress Emőd: A prefektusi tisztség az önkormányzati rendszerben és az alkotmánybírói gyakorlatban
- Császár Melinda: A kedvezménytörvény megjelenítése a központi román sajtóban
- Kádár Magor: Az érem másik oldala: a státustörvény az erdélyi román köztudatban és a román nyelvű írott sajtóban

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék